

Предговор

АЛЕКСАНДАР ПАПАДИЈАМАНДИС И ЊЕГОВО ДЕЛО

Александар Пападијамандис родио се 1851. г. на острву Скијатосу у свештеничкој породици. Од детињства свом душом пригрлио је истину православне вере и остао до краја веран свом избору, а својим књижевним делом ју је и посведочио. Једини је грчки писац кога су његови сународници, а пре свих осталих књижевни критичари¹, назвали Светитељем грчке књижевности.

Као дечак често је пратио свога оца свештеника кад је овај одлазио да служи у црквицама ван града за време панађура и разних светковина и празника, помажући му тако што је певао у певници. Одатле потиче његова доживотна љубав према византијском појању, које је неговао исто тако истрајно до краја свога живота као и своју веру, и остао упамћен не само као велики писац него и као непревазиђени појац.

Када је завршио основну школу на родном Скијатосу, уписује 1867. гимназију у граду Халкиди, на Евији. Прекида школовање више пута из различитих разлога, а највише из разлога материјалне оскудице (његов отац Емануил и мајка Ангелики имали су још петоро деце: четири кћери и још једног сина, Георгија). За време краћег прекида школовања по први пут борави на Светој Гори. Наклоност према монашком, подвижничком животу коју је тако снажно осетио у младости, премда није остао на Светој Гори и постао монах, неговаће током читавог свог усамљеничког живота у свету, који је проводио уз многа лишавања, доживљавајући немаштину и беду као велики Божији благослов.

Коначно 1874. године завршава гимназију *Варвакион* у Атени. После свршетка гимназије доста дуго се премишљао за које студије да се одлучи: теологију или филологију. Добро разликујући духове и непогрешиво осетивши климу која је у то време

¹ *Νέα Εστία*, Αφιέρωμα στον Παλαδιαμάντη, Εισαγωγικό σημείωμα του Πέτρου Χάρη, 1941 [часопис *Ново огњиште*, Тематски број посвећен Пападијамандису, Уводна белешка Петра Хариса, 1941].

владала на атинском Теолошком факултету под утицајем Запада и протестантизма, млади Александар, још тада потпуно опредељен за православље, одлучује да студира језике на Филозофском факултету Атинског универзитета.

То је време стварања модерне грчке државе, после ослобођења од дуговековног ропства под Турцима, када земљом влада страна династија из Баварске коју су довеле Велике силе; време, дакле, када сва интелигенција и грађански сталеж у успону потпуно бивају окренути западним утицајима. Изузетак није била ни Црква.

После две године проведене на студијама због материјалне оскудице млади Александар приморан је да се прихвати посла. Године 1874. напушта студије. У то време учи и стране језике, енглески и француски, и даје приватне часове.

Од 1878. године почиње да објављује своје преводе страних класика у часописима и новинама из тога времена, а од 1881. и понеки свој чланак религиозног садржаја, у којима се бори *pro domo sua*, како је он уосталом и осећао Цркву, као своју кућу². Управо у то време у четврти Монастираки проналази малу црквицу Светог Јелисеја, која је обновљена и данас постоји на истом месту, у којој ће за све време свога живота у Атини – а то је готово половина живота – певати у десној певници. Бдења у црквици Светог Јелисеја, где је служио отац Никола Планас, и где су појала браћа од тетака Александар Пападијамандис у десној певници, а у левој Александар Мораитидис, и сам човек од пера и књижевник, дуго ће остати у сећању побожног атинског света, али и на страницама најлепших приповедака из атинског циклуса Александра Пападијамандиса.

Охрабрен од стране Власија Гаврилидиса (Βλάσης Γαβριηλίδης), уредника часописа *Неологос* (Νεολόγος), који је излазио у Цариграду, објављује свој први роман у романтичарском духу *Емигранткиња* (*Η Μετανάστις*) који излази у наставцима од 22/23. јануара 1880. до 23/24. септембра 1879. Затим следе и остали романи у истом духу: у Гаврилидисовом атинском листу *Не губи се* (*Μη χάνεσαι*) излазе од новембра 1882. до фебруара 1883. године *Трговци народи* (*Οἱ ἔμποροι τῶν Ἑθνῶν*), затим у дневном листу *Акрополис* (*Ἀκρόπολις*), опет је уредник Гаврилидис, *Циганчица* (*Η Γυφτοπούλα*), од априла до 11. октобра 1884. године. Новела историјске тематике *Христо Милионис* (*Χρῆστος*

² Δασιόνιο Μεσημβρινό, *Pro domo mea*, Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Αθήνα, 1978. [Подневни демон, *Pro domo mea*, Н. Д. Триандафилопулос, Атина, 1978].

Μηλιόνης) излазила је у часопису *Ογњиште* (*Ἐστία*) од октобра до пред крај новембра 1885. године.

У првој, раној фази његовог стваралаштва види се велики утицај стране књижевности коју је одлично познавао управо зато што је радио као стални сарадник-преводац у многим атинским часописима све до краја свога живота. (Од 1882. ради као стални преводац за дневни лист *Новине* (*Εφημερίδα*), *Акрополис* (*Ἀκρόπολη*) и друге.) Чита у оригиналу Шекспира и Милтона. Толико му је Шекспир постао близак да је у последњим тренуцима свога живота затражио мало цео издање Шекспирових дела које је стајало на његовом радном столу, које ће у последњим часовима држати у својим рукама нежно га милујући.

Споменути романи које је написао А. Пападијамандис јесу романтичарски историјски романи који су били веома популарни у Грчкој тог времена. Дакле, Пападијамандис врло брзо постаје познат у литерарним круговима оног времена, добро познат и вољен од читалаца.

У ово време он преводи са енглеског и француског језика класике, некада потписујући своје преводе а некада не. У библиографији Георгија Валетаса (Г. Βαλέτας) проналазимо да је оставио за собом сто педесет четири преведена дела. Међутим, данас знамо да овај број није коначан. У Грчкој се последњих година више научника-истраживача пападијамандиста, који проучавају живот и дело овог грчког књижевника, (Н. Д. Триандафилопулос, Ламбрини Триандафилопулу, Елени Политу-Мармарину), баве трагањем за новим и утврђивањем ауторства постојећих превода Александра Пападијамандиса. Ова временски захтевна истраживања уродила су великим плодом откривени су многи до данас непознати преводи овог грчког књижевника, па се данас много говори у књижевним круговима и о његовом преводачком опусу. (Преводио је Додеа, Мопасана, Дикенса, Поа, Тургеева, Горког, Хол Кејна, Андерсена.) Споменућемо овде да је Пападијамандис први преводац на грчки језик *Злочина и казне* Ф. Достојевског (1889), и то са француског превода извесног Виктора Дерелија (Париз, 1884). Упоредивањем превода и изворног текста постаје нам јасно колики је књижевни таленат поседовао и колико је његов превод, иако са француског језика, потпуно веран духу оригиналног дела.

Пресудни тренутак за Пападијамандисово стваралаштво и уопште за грчку књижевност, односно грчко прозно стваралаштво, представља расписивање књижевног конкурса од стране Николе Политиса 1883. у часопису *Ново огњиште*, за објављивање етографских приповедака које за тему имају грчке народне обичаје и грчку народну традицију. То је почетак реализма, односно натурализма у грчкој књижевности.

Своју прву приповетку (Χριστόψωμο) А. Пападијамандис објављује у дневном листу *Новине (Εφημερίς)* 26. децембра 1887. године. Од тог тренутка па надаље он ће писати искључиво приповетке. (Укупно двеста приповедака, од којих је негде око тридесет постхумно објављено.)

Он је заједно са Каркавицасом и Визиносом један од зачетника новогрчког прозног стваралаштва. Књижевни критичари његово стваралаштво називају *религиозним реализмом* јер у свим приповеткама видимо његов православни доживљај света и живота; он у светлу православне духовности сагледава и тумачи људске патње, страдања и људску греховност али исто тако видимо и његов доживљај, заправо слављење Творца и творевине Божије, што је посебно очито на страницама његових приповедака где у готово мистичном одушевљењу описује природу. У његовим приповеткама, било оним које су окарактерисане као празничне, пошто је њихов сиже уско везан за велике православне празнике, или у оним другим, чија је радња смештена на његовом родном острву Скијатосу или у Атини, где проводи заправо највећи део стваралачког дела живота, главни ликови су увек мали, обични људи и њихове судбине, са дубоко психолошки испортретисаним карактерима. У његовим приповеткама провејава носталгија за изгубљеним прошлим временима детињства и невиности, Адамов жал за изгубљеним рајем, али и животна радост, младалачка сањарења и љубавни доживљај свега створеног на овом свету.

Хиљаду деветсто треће године настаје и његово најзрелије дело, код нас у наслову преведено као *Давитељка (Φόνισσα)*, које је написао некако одмах пошто је превео *Злочин и казну* Ф. Достојевског. (Ово дело објављено је у часопису *Панатинеа (Παναθήναια)*.) То је дело у којем се А. Пападијамандис ухватио у борбу са злим дусима, осликавајући сложену људску природу и човекову душу која се ломи и слама под утицајима демонских сила с тиме да увек, у духу православног учења, за слабог и грешног човека оставља једну

наду – покајање. Међутим, Бог је човеку дао и слободну вољу да сам одлучи и изабере своју судбину. Таква је и судбина главне јунакиње овог романа, Франгојанице, која трагично скончава свој живот негде *између људске и Божије правде*.

Исте године напушта престоницу и све до 1906. борави на свом родном Скијатосу. И даље наставља да преводи и шаље преводе уредницима часописа у Атини. У Атину се враћа поново 1906. године због посла, где у четврти Дексамени на Колонакију изнајмљује једну собицу. Живи повучено и доста сиромашно. Често је виђан у једној кафани у крају, у друштву обичних људи. У том периоду настају његове најлепше приповетке: *Петнаестоавгустовско сањарење (Ρεμβασμός του Δεκαπενταύγουστου)*, *Цвет морске пене (Άνθος του γυαλού)*, *Фокина тужбалица (Το μοιρολόγι της φώκιας)*.

Тринаестог марта 1908. године у литерарном удружењу *Парнасос (Παρνασσός)* у част двадесетпетогодишњице стваралачког рада А. Пападијамандиса била је организована прослава на којој се он никада није појавио. Сакрио се код једног свог пријатеља Николе Букиса у његовој пиљарници, јер славу и венце никада није волео. Следећег месеца вратио се на Скијатос где ће се у ноћи између 2. и 3. јануара 1911. године окончати његов овоземаљски живот. Његову смрт оплакало је цело острво.

За време свога живота није видео ниједно своје дело објављено у целини. Почетком двадесетог века почела су да излазе и прве антологије његових приповедака (*Φέξης* 1912–1914, *Δικαίος* 1912–1914, *Ελευθεροδάκης* 1924–1932) и прва сабрана дела (Г. Валέτας 1955, Еви Веи-Сеферли (Εβη Βέη-Σεφερλή) 1962, Н. Д. Триандафилопулос (Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος) 1981–1988).³

О његовом стваралаштву писали су велики грчки књижевници: први Костис Паламас. Такође и грчки нобеловци Јоргос Сеферис, који га назва једним од највећих грчких прозаиста, чак већим од Макријаниса⁴, као и други грчки нобеловац Одисеас Елитис који у својим стиховима оставио својим сународницима завет да се увек сећају Дионисија Соломоса и Александра Пападијамандиса (*Μνημονεύετε Διονύσιο Σολομό και*

³ Г. Фарίνου-Μαλαματάρη, *Μικρή εισαγωγή στην πρόσληψη του Παπαδιαμάντη*, Εισαγωγή στην πεζογραφία του Παπαδιαμάντη, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2005, 13–17 [Г. Фарину-Маламатари, *Μαλι υвод у рецепцију Пападијамандиса*, Увод у Пападијамандисову прозу, Издање Критског универзитета, Ираклион, 13–17).

⁴ Γιώργος Σεφέρης, *Δοκίμις Α΄*, Ίκαρος, 253–254 [Јоргос Сеферис, *Εссеји Ι*, изд. кућа Икарос, 253–254].

μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη...)⁵, написао је такође и диван есеј о Пападијамандисовој, како је он назива, чаробној приповедачкој вештини.⁶

Пред читаоцима се налази једна *Антологија празничних прича* овог аутора. У њој су сабране пишчеве приповетке чија се радња одвија за време великих хришћанских празника – Васкрса и Божића. *Васкришње приповетке* први пут су објављене 2006. године за издавачку кућу *Пролог* из Врњачке Бање. У међувремену су преведене и *Божићне приповетке* овог аутора чије је издавање заједно са *Васкришњим приповеткама* на себе примила издавачка кућа *Хиландарска издања* манастира Хиландара, управо ове године када се навршило сто година од упокојења овог великог грчког књижевника.

Преводилац посебну захвалност дугује професору грчке књижевности на Филолошком факултету у Београду, Саши Ђорђевићу, у сарадњи са којим је и настао овај кратки осврт на пишчев живот и његово дело.

Такође, у знак велике захвалности и поштовања, својим професорима, оснивачима катедре за Неохеленске студије на Универзитету у Београду, Персефони Поповић и Миодрагу Стојановићу, преводилац посвећује свој превод.

Предговор преузет из:

Александар Пападијамандис – *Васкришње приче*, Задужбина светог манастира Хиландара, 2011. стр. 190. (припремила и превела Марина Вељковић)

⁵ Οδυσσεύς Ελύτης, *Το Αξίον Εστί*, Τα Πάθη, ΙΑ' [Οδισσεύς Ελιτίς, *Достојно је*, Страдања XI].

⁶ Οδυσσεύς Ελύτης, *Μαγεία του Παπαδιαμάντη*, Ερμείας, Αθήνα, 1977 [Οδισσεύς Ελιτίς, *Магичност Пападијамандисова*, изд. кућа Ермиас, Атина, 1977].